

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Факультет психології та соціології
Кафедра загальної і соціальної психології та соціології

Проректор з навчальної і
науково-педагогічної роботи та
рекрутації,

проф. Гаврилюк С. В.

Григорук №2 від 14.10.2018р.
2018 р.

ІНВАЙРОНМЕНТАЛЬНА СОЦІОЛОГІЯ

ПРОГРАМА

нормативної навчальної дисципліни

підготовки бакалавра

спеціальність 054 «Соціологія»

освітня програма «Соціальний аналіз, консалтинг, управління»

Луцьк – 2018

Програма нормативної навчальної дисципліни «Інвайронментальна соціологія» підготовки бакалавра спеціальності 054 «Соціологія» освітньої програми «Соціальний аналіз, консалтинг, управління»

Розробник: Ємельянова Юлія Павлівна, д-р. філос. н., доцент, професор кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Рецензент: Сальнікова С.А., канд. соціол. н., доцент кафедри загальної і соціальної психології та соціології

Програма навчальної дисципліни затверджена на засіданні кафедри загальної і соціальної психології та соціології протокол № 3 від 19 вересня. 2018 р.

Завідувач кафедри: (проф. Лазорко О.В.)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною комісією Факультету психології

Протокол № 2 від 19 вересня 2018 р.

Голова науково-методичної Комісії факультету (О.Є. Іванашко)

Програма навчальної дисципліни схвалена науково-методичною радою Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

I. Опис навчальної дисципліни

Програма навчальної дисципліни «Інвайронментальна соціологія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 054 «Соціологія» освітньої програми «Соціальний аналіз, консалтинг, управління».

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>денна</u> форма навчання
Кредитів - 5	054 «Соціологія»	Рік підготовки – 1
Модулів - 2		Семестр – 1
Змістових модулів - 2		Лекції – 38 год.
Загальна кількість годин - 150		Практичні (семінари) – 36 год.
ІНДЗ: немає	Освітньо-кваліфікаційний рівень - бакалавр	Самостійна робота – 67 год.
		Консультації – 9 год.
		Форма контролю – <u>залік</u>

Таблиця 1

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		<u>заочна</u> форма навчання
Кредитів - 5	054 «Соціологія»	Рік підготовки – 1
Модулів - 2		Семестр – 1
Змістових модулів - 2		Лекції – 12 год.
Загальна кількість годин - 150		Практичні (семінари) – 14 год.
ІНДЗ: немає	Освітньо-кваліфікаційний рівень - бакалавр	Самостійна робота – 106 год.
		Консультації – 18 год.

2. АНОТАЦІЯ КУРСУ:

Екологічна проблематика залишається предметом роздумів та досліджень вчених, представників суспільних і гуманітарних наук вже більше ніж півстоліття. За цей час коло питань, пов'язаних із природним довкіллям, з усвідомленням ролі людини у функціонуванні навколишнього природного середовища лише збільшується.

Навчальна дисципліна призначена дати уявлення про взаємодію суспільства та природного оточуючого середовища життєдіяльності людини. Тому метою навчальної дисципліни «Інв�айронментальна соціологія» або «Екологічна соціологія» стає ознайомлення студентів із фундаментальними закономірностями існування людини у природному середовищу. Програма передбачає також ретроспективний погляд на формування історичних форм та стратегій життєзабезпечення під час кризових явищ упродовж історії людства.

XX століття представлене у курсі двома перспективами: загрозливими тенденціями у соціально-демографічній площині та теоретичними основами вирішення цієї проблеми у вигляді нового типу відносин людини та природи – коеволюційного.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

По закінченню навчання студенти зможуть :

- пояснювати роль і функції людини у біосфері, використовуючи теоретичні знання, оперуючи основними поняттями, термінами, категоріями інв�айронментальної соціології;
- надавати оцінку рівню екологічної культури населення країни, регіону, міста;
- оцінювати динаміку змін у соціально-екологічних уявленнях людської (європейської) спільноти щодо навколишнього середовища, а також сучасну ситуацію у співіснуванні соціосфери та екосфери планети;
- поширювати знання про наукові та практичні здобутки людства у вирішенні кризових явищ під час використання нових технологій у довкіллі;
- формувати сучасний підхід до вирішення проблемних питань, що виникають з факту «співіснування» людини та природи;
- пояснювати принципіві основи організації соціально-екологічних досліджень;
- збирати первинну соціологічну інформацію на польовому етапі соціо-екологічного дослідження.

Дисципліна «Інв�айронментальна соціологія» передбачає знайомство із методологічними та методичними підставами соціологічних досліджень

соціально-екологічної проблематики. Під час практичних занять студенти мають змогу отримати навички застосування соціологічних методів до дослідження проблем із екологічної соціології.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ІСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна вивчається студентами першого курсу, складається з двох змістових модулів та завершується складанням заліку.

Структура навчальної дисципліни *Денна форма навчання*

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лаб.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Людина у природному середовищі					
Тема 1. Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна.	6	2	1	3	-
Тема 2. Теоретичні передумови появи нової галузі соціології.	6	2	1	3	-
Тема 3. Формування еколого-соціального знання в Західній Європі та світі.	7,5	2	2	3	0,5
Тема 4. Інвайронменталізм як соціальний рух.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 5. Проблема становлення екологічної соціології у СРСР.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 6. Еколого-соціологічна проблематика в СРСР.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 7. Чорнобильська екологічна катастрофа та її соціальні наслідки для України, Європи.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 8. Екологічна освіта та її основні напрямки.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 9. Основні еко-соціальні концепції та теорії інвайронменталізму.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 10. Нова інвайронментальна парадигма в соціології.	8,5	2	2	4	0,5
Разом за модулем 1	79	20	18	37	4
Змістовий модуль 2. Діяльність соціальних суб'єктів щодо розв'язання проблем з екологічної небезпеки					
Тема 11. Зусилля науковців та заходи міжнародних організації з еколого-соціальних проблем.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 12. Принципи концепції сталого	7,5	2	2	3	0,5

розвитку.					
Тема 13. Глобальні екологічні проблеми людства, положення «Порядку денного на ХХІ століття».	8,5	2	2	4	0,5
Тема 14. Проблема зміни клімату та її соціальні наслідки.	7,5	2	2	3	0,5
ТЕМА 15. Соціо-екологічні знання як міждисциплінарна проблема.	8,5	2	2	4	0,5
Тема 16. Екологічна освіта та освіта для сталого розвитку.	7,5	2	2	3	0,5
Тема 17. Індикатори сталого розвитку.	7,5	2	2	3	0,5
Тема 18. Шляхи переходу України до збалансованого розвитку.	7,5	2	2	3	0,5
Тема 19. Розвиток українського міста у ХХІ столітті.	8	2	2	3	1
Разом за модулем 2	71	18	18	30	5
Всього годин:	150	38	36	67	9

Заочна форма навчання

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Лабор	Сам. роб.	Конс
Змістовий модуль 1. Людина у природному середовищі					
Тема 1. Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна, її зв'язок із іншими науками про людину та природу.	17	2	2	10	3
Тема 2. Теоретичні та соціальні передумови появи нової галузі соціології.	27	2	2	20	3
Тема 3. Зусилля науки, освіти, громадських організацій, міжнародних інституцій щодо розв'язання еколого-соціальних проблем.	27	2	2	20	3
Разом за модулем 1	71	6	6	50	9
Змістовий модуль 2. Назва модуля					
Тема 4. Інвайронменталізм як соціальний рух.	22	2	2	15	3
Тема 5. Чорнобильська екологічна катастрофа та її соціальні наслідки для України, Європи.	22	2	2	15	3
Тема 6. Шляхи переходу України	20,5	2	2	15	1,5

до збалансованого розвитку. Частина I.					
Тема 6. Шляхи переходу України до збалансованого розвитку. Частина II.	14,5	-	2	11	1,5
Разом за модулем 2	79	6	8	56	9
Всього годин:	150	12	14	106	18

5. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

Самостійна робота передбачає опрацювання теоретичних основ лекційного матеріалу по кожній темі та навчальної літератури. Загалом на самостійну роботу разом із підготовкою до складання модульного контролю передбачено 106 годин.

№ з/п	Семінарські заняття (самостійна робота)	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Інвайронментальна соціологія як наука та навчальна дисципліна.</p> <p>Поняття інвайронменту. Інвайронментальна соціологія як галузева спеціальна соціологічна дисципліна.</p> <p>Соціальні умови появи нової галузі соціології.</p> <p>Екологічна криза та її наслідки для життя сучасного людства.</p> <p>Поняття природного й штучного довкілля.</p> <p>Інвайронментальний рух у США та інших країнах.</p> <p>Досвід симбіотичного шляху функціонування суспільства як історичне надбання людства (Єгипет, Месопотамія, Колхіда та ін.).</p> <p>Досвід симбіотичного шляху у XXI столітті (Нідерланди, Ізраїль та ін.).</p>	6
2	<p>Тема 2. Теоретичні передумови появи нової галузі соціології.</p> <p>Загальні уявлення про біосферу: жива речовина та її межі.</p> <p>Неомальтузіанство та інституціоналізм, елементи екологічної макроекономіки.</p> <p>Етика і релігія про роль людини у природі.</p> <p>Стратегії екологічно-безпечного розвитку.</p> <p>Зв'язок інвайронментальної соціології із іншими науками про людину та природу.</p>	6
3	<p>Тема 3. Формування еколого-соціального знання в Західній Європі та світі.</p> <p>Проблема взаємодії соціальних утворень із середовищем існування.</p>	6

	<p>Об'єкт дослідження: глобальна система біо-техно-соціо-сфери.</p> <p>Дослідження екологічної поведінки (діяльності) соціальних суб'єктів.</p> <p>Пояснення глибинних причин екологічних протиріч.</p> <p>Основні категорії еколого-соціологічного знання: екол. поведінка, екол. свідомість, екол. виховання, навколишнє середовище, екол. право та ін.</p>	
4	<p>Тема 4. Інвайронменталізм як соціальний рух.</p> <p>Енергетична криза 1973 року та її наслідки як пошуки нової стратегії взаємодії «людина-природа».</p> <p>Інвайронменталізм як світогляд, теоретичні уявлення та соціальний рух.</p> <p>Визнання інвайронментальної соціології (ІС) у сер ХХ ст. в США як дисципліни, що застосовує екологічний підхід до аналізу проблем суспільства.</p> <p>Напрями думок у ІС: реформістський або консерваціоністський, біоцентристський та екологістський.</p>	6
5	<p>Тема 5. Проблема становлення екологічної соціології у СРСР.</p> <p>Об'єктивні причини відсутності екологічної соціології та теоретичних розробок проблеми «людина-природа» в СРСР: відсутність доступу вчених до інформації щодо аналізу природного середовища; заборона на вивчення екологічно небезпечних середовищ; панування ідеології екстенсивного економічного зростання; формування уявлень про нескінченний потенціал природних ресурсів. Соціальна політика (масові примусові переселення, нестійка ідентичність та ін.) як передумова формування безвідповідальності у відношенні до стану природного середовища. Соціологізаторська концепція людини в СРСР як перепона об'єктивного ставлення людини до природи.</p>	6
6	<p>Тема 6. Еколого-соціологічна проблематика в СРСР.</p> <p>О.С. Ахієзер, Л.Б. Коган, О.М.Яніцкій та інші. Трансформація соціології міста у екологічну соціологію. Поняття «урбогеосистема».</p> <p>Міждисциплінарні підходи щодо розвитку екологічної соціології.</p> <p>Інституціоналізація екосоціальних досліджень. Програми еко-соціального розвитку України. Обмеженість фінансування та відсутність реальної оцінки стану екології.</p>	6

7	<p>Тема 7. Чорнобильська екологічна катастрофа та її соціальні наслідки для України, Європи.</p> <p>Локальні та глобальні екологічні проблеми. Взаємозв'язок економіки та екології. Перші міжнародні заходи та організації з аналізу екологічної проблематики: Римській клуб та ін. Суспільні («зелені») рухи та організації щодо захисту природного середовища. Теоретичні пошуки розуміння проблеми взаємодії людини та природи. Чорнобильська катастрофа та її оцінка у сучасній Україні.</p>	6
8	<p>Тема 8. Екологічна освіта та її основні напрямки.</p> <p>Соціо-екологічні знання як міждисциплінарна проблема. Роль та значення освіти у галузі соціально-екологічної взаємодії. Людина і суспільство як суб'єкти еколого-соціальної взаємодії . Думки В. Вернадського, М. Бердяєва, Л. Леві-Брюля, К.Циолковського, П. Тейяра де Шардена, А. Швейцера, О. Чижевського, М.Моїсеєва та інших науковців щодо людини та довкілля.</p>	6
9	<p>Тема 9. Основні еколого-соціальні концепції та теорії інвайроменталізму.</p> <p>Європейські традиції соціал-дарвінізму, географічної школи, еволюціонізму, натуралізму. Г.Спенсер, Е.Дюркхайм, Г.Зімел, Ф. Тьоніс. Розвиток європейських ідей в американській соціо-екологічній традиції. Рух за якість середовища життя людини. Криза експансивного відношення до землі, криза екстенсивного типу господарювання у США.</p> <p>Чотири основні соціально-реформістські орієнтації щодо взаємодії суспільства та природи: консерваціонізм, охоронна концепція, екологізм та економізм.</p>	6
10	<p>Тема 10. Нова інвайроментальна парадигма в соціології.</p> <p>Екологічна криза як виклик до створення нової соціальної реальності. У.Кеттон і Р.Данлеп як ідеологи нової наукової парадигми: середовище є учасником соціальної реальності. Необхідність формувати людину із новим типом екологічної поведінки. Повага до біофізичного фактору існування людини. Визнання існування екологічної небезпеки життя людини.</p>	6
11	<p>Тема 11. Зусилля науковців та заходи міжнародних організацій з еко-соціальних проблем.</p> <p>Економічні наслідки глобального потепління. Конференція з проблем навколишнього середовища</p>	6

	<p>1992 р. в Ріо-де-Жанейро.</p> <p>Концепція сталого розвитку: розвиток, який не збіднює майбутнє (комісія Гру Харлем Брунтланд, 1987 р.). Екологічна етика як невід'ємна складова сталого розвитку. Необхідність фундаментальних змін в організації науки та освіти. Екологічна освіта.</p>	
12	<p>Тема 12. Принципи концепції сталого розвитку.</p> <p>Стійкість (збалансованість) використання природних ресурсів в глобальному/ локальному рівні без втрат в біорозмаїтті і відновлювальній здатності природи.</p> <p>Сталий (стійкий) розвиток як зобов'язання суспільства діяти у спосіб, що підтримуватиме життя, що дозволить нащадкам жити комфортно у дружньому, чистому і здоровому світі. «Людина-природа» як замкнена екосистема. Зміст і межа функціонування екосистеми.</p>	6
13	<p>Тема 13. Глобальні екологічні проблеми людства, положення «Порядку денного на ХХІ століття».</p> <p>Поняття «глобальна проблема» в екології. Класифікація процесів впливу на природу. Аналіз антропогенних проблем довкілля: обмеженість природних ресурсів, межа забруднення повітря, порушення ґрунтів і водних систем, кризовий стан біоти, людини та планетарної екосистеми Землі.</p>	5
14	<p>Тема 14. Проблема зміни клімату та її соціальні наслідки.</p> <p>Технологічна діяльність людини: аналіз здобутків та перспективи у контексті ІС. Парниковий ефект як наукова та соціальна проблема. «Кіотський протокол» (2005 р.): квота на викиди парникових газів для кожної країни. Руйнування озонового шару планети як наукова проблема. Дисбаланс у планетарних геологічних силах: землетруси, повені. Забруднення світового океану.</p>	5
15	<p>ТЕМА 15. Соціо-екологічні знання як міждисциплінарна проблема.</p> <p>Поняття системи. Система соціальна. Система екологічна. Зміст і функції системи, механізми позитивного і негативного зворотного зв'язку, характеристики стійкості системи, роль пам'яті в процесах розвитку. Поняття імовірності і стохастичності. Енергетичні та інформаційні аспекти функціонування системи. Синергетичний ефект у функціонуванні системи. Поняття біфуркації. Поняття коеволюції.</p>	5
16	<p>Тема 16. Екологічна освіта та освіта для сталого розвитку.</p>	5

	<p>Поширення знань про стан довкілля. Розробка критеріїв, стандартів та рекомендацій щодо прийняття рішень в сфері збереження довкілля, а також рішень, які узгоджують екологічний, економічний та соціальний фактори життя людини. Розвиток екологічної свідомості. Декларація ООН щодо довкілля у Найробі (1982 г.) та наступні документи. Загальна мета природозберігаючого підходу: єдність природного та штучного середовища. Конференція ЮНЕСКО (1997 рік, Греція) «Освіта в інтересах сталого розвитку». Зустріч міністрів освіти країн Балтії у Стокгольмі (2002 р.). Оголошення у 2005 р. ГА ООН десятиріччя освіти для сталого розвитку.</p>	
17	<p>ТЕМА 17. Індикатори сталого розвитку. Недосконалість науково-методологічної бази розробки загальноприйнятих індикаторів сталого розвитку. Проект із 134 індикаторів сталого розвитку (indicators of Sustainable Development, 1997). Три категорії міжнародних індикаторів: індикатори стану; індикатори реагування; індикатори людської діяльності, що впливають на сталий розвиток. Індикатори сталого розвитку національного рівня (три основні групи): економічні, екологічні, соціальні.</p>	4
18	<p>Тема 18. Шляхи переходу України до збалансованого розвитку. Поширення знань про стан довкілля. Орхуська конвенція щодо забезпечення доступу громадян до екологічної інформації. Аналіз традиційної поведінки у взаємодії із природним середовищем. Екологічний моніторинг. Розробка критеріїв, стандартів та рекомендацій щодо оцінки рішень відносно природних об'єктів. Принцип со-розвитку довкілля та соціосистем. Принцип збереження біорозмаїття. Екологічно орієнтовані технології. Основні пріоритети при вирішенні соціально-екологічної проблематики: боротьба з бідністю; збереження біорозмаїття; забезпечення доступу до якісної питної води і забезпечення доступу до освіти. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» Чорнобильська екологічна катастрофа та її соціальні наслідки для України, Європи. Чорнобильська катастрофа та її оцінка у сучасній Україні.</p>	5
19	<p>Тема 19. Розвиток українського міста у XXI столітті. Загальні положення і проблематика. Стратегії адаптації</p>	5

	і виживання. Розвиток теорії урбанізації. Перші кроки в рішенні проблеми розвитку українських міст у майбутньому. Луцьк у контексті еколого-соціальної проблематики.	
Усього		106

6. Форма підсумкового контролю успішності навчання - залік.

Студенти мають можливість не скласти залік, отримавши за семестр не менше 75 балів.

7. Методи та засоби діагностики успішності навчання.

Під час вивчення курсу передбачається застосування активних методик організації навчального процесу на основі проблемно-пошукового методу при читанні лекцій і проведенні семінарських занять.

- а) поточний контроль за роботою та рівнем знань та вмінь через усне та письмове опитування;
- б) письмові контрольні та самостійні роботи;
- в) тестові завдання;
- г) співбесіди під час консультацій.

8. Розподіл балів.

Поточний контроль (мах - 40 балів)		Модульний контроль (мах - 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1		Модуль 2		
Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	МКР 1	МКР 2	
15 балів як середнє арифм. + 5 балів за активність	15 балів як середнє арифм. + 10 балів за активність	20	40	100

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Баньковская С. П. Инвайронментальная социология. – Рига : Зинатне, 1991. – 128,[2] с.
2. Білявський Г. О. Основи екології : підручник / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – Київ, 2004.
3. Быков А.А. Социальная экология : Учебное пособие. – Томск : Томский государственный университет, 2011. – 2-е узд., доп. – 232 с.
4. Васинский А.И. Пейзаж будущего: Человек в мире природы. Природа в мире человека. М. –1985.

5. Вернадский В. Размышления натуралиста. Кн. 2. Научная мысль как планетное явление. М.: Наука. – 1977.
6. Гавриленко О. П. Екогеографія України : навчальний посібник : рек. МОНУ / О. П. Гавриленко. - Київ, 2008. Розділ 1. Сучасна екологічна ситуація та головні екогеографічні проблеми в Україні. - С. 9-81.
7. Гиросов Э.В. Основы социальной экологии: Учеб. пособие. М.: Изд-во РУДН, 1998.
8. Город, природа, человек: Проблемы экологического воспитания. М., 1982.
9. Грабовец И.В. Экологическая комфортность как условие развития промышленного региона (социальный аспект/ Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики, 2014, вип. 61. С. 34-38.
10. Демченко Н. В. Экологический императив и ценности XXI века : [гармонизация отношений человека с окружающей природной средой] / Н. В. Демченко // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 5 (83). - С. 110-116.
11. Депенчук Н.П., Крисаченко В . С . Экология и теория эволюции. Методологический аспект. Киев, 1987.
12. Екологічні загрози людству: проблеми та шляхи вирішення : рекомендаційний бібліографічний показчик / укладач А. В. Крамарева. – Запоріжжя : НБ ЗНТУ, 2014. – 28 с.
13. Загорський В. Глобальна екологічна проблема в системі національної безпеки / В. Загорський, А. Ліпенцев, Є. Борщук // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2011. – № 1. – С. 78-87.
14. Концепція екологічної освіти України. – К., 2002. – 28 с.
15. Кузьменко О. Розвиток органічного землеробства в умовах ринку землі в Україні / О. Кузьменко // Економіст. – 2013. – № 3. – С. 38-39.
16. Кучерявий В.П. Урбоекологія. – Львів: Світ, 2001. – 440 с.
17. Маркович Д.М. Социальная экология. М., 1996.
18. Мильков Ф.Н. Человек и ландшафты. М.: Мысль, 1973. –244с.
19. Методи оцінки екологічних втрат: Монографія / За ред. д.е.н. Л.Г. Мельника та к.е.н. О.І. Корінцевої. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. – 288 с.
20. Моисеев Н.Н. Историческое развитие и экологическое образование. – М., 1995.
21. Ожегов Ю.П., Никонорова Е.В. Экологический импульс: проблемы формирования экологической культуры молодежи. М., 1990.
22. Орлов А.С. Социология рекреации. М., 1995.
23. Перший Всеукраїнський з'їзд екологів. (ECOLOGY-2006). Збірник матеріалів. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця. – 2006. – 186 с.
24. Писарський А. О. Суспільні екологічні проблеми / А. О. Писарський, Ю. В. Якимцов // Тиждень науки - 2010. - Запоріжжя, 2010. - Т. 1. – С. 69-70.

- 25.Синякевич І. М. Екологізація суспільного розвитку як інструмент подолання екологічних загроз / І. М. Синякевич // Регіональна економіка. – 2011. – № 4. – С. 14-20.
- 26.Ситаров В. А., Пустовойтов В. В. Социальная экология: Учеб. Пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 280 с.
- 27.Соха Ю. І. Системний підхід і проблеми моделювання природотехногенної безпеки : [використання системного аналізу при вивченні природно-антропогенних загроз] / Ю. І. Соха // "Львівська політехніка" національний університет. Вісник... : збірник наук. праць. № 727. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. - Львів, 2012. - № 727. - С. 440-448.
- 28.Стегній О.Г. Екологічний рух в Україні: соціологічний аналіз. — К.: Вид. дім «КМ Академія», 2001. — 243 с.
29. Стратегія сталого розвитку: Навчальний посібник / За заг. ред. Боголюбова В.М.. – К.:НАУ, 2008. – с.
- 30.Тритій у біосфері / В. В. Долін, О. В. Пушкарьов, І. Ф. Шраменко та ін. ; за ред. Е. В. Соботовича, В. В. Доліна. – Київ : Наукова думка, 2012. – 224 с.
- 31.Управление риском: Риск. Устойчивое развитие. Синергетика М.: Наука, 2000.
- 32.Урсул А.Д. Перспективы экоразвития. М., 1990.
- 33.Шадиметов Ю.Ш. Человек: социально-экологические аспекты здоровья. Ташкент, 1990.
- 34.Шестоपालов В. Керована коеволюція як стратегія подолання глобальної екологічної кризи : [екологізація виробництва, впровадження біотехнологій] / В. Шестоपालов // Вісник Національної академії наук України. - 2008. - № 5. - С. 3-9.
- 35.Шоста конференція міністрів «Довкілля для Європи», Белград, 10-12 жовтня 2007 р. // Екологічний вісник. – 2007. – № 5. – С. 28-30.
- 36.Яницкий О.Н. Экологические катастрофы: структурно-функциональный анализ / Институт социологии РАН, Яницкий О. Н. // Официальный сайт ИС РАН - 2013. 258 с.

Корисні сайти:

www.eco-live.com.ua